

כדאי לציין שבמספר ציורים מתקרב ויתקין לתפיסה המהווה ציור מופשט ומבנה דמוי נוף בעת ובעונה אחת, תפיסה שהיום היא בעלת חשיבות מיוחדת לאור החיפושים אחר דרך ציור שאפשר יהיה לכנותה אולי בשם "פוסט-אבסטרקט".

פאול לוי, דן הופנר

"תערוכות תל-אביב" / הארץ / 24.7.64 / "אטלייה 97" / תל-אביב

בגלריה המיוחדת "אטלייה 97" (בן יהודה 97), מוצגת עתה תערוכה של ד"ר פאול לוי ודן הופנר. דן הופנר, שזה עתה נתמנה מנהל בית הספר לאמנות "בצלאל" בירושלים, הוא בעל סגנון ציור מגובש זה שנים. לפני שלוש שנים, הופיע בתערוכת יחיד גדולה שנערכה במוזיאון תל אביב ובה הופגן סגנונו, שהוא סוריאליסטי במהותו, ובו ניסה למסור תכנים ספרותיים ביסודם באמצעים גראפיים-מסוגננים. הציורים בתערוכה הנוכחית הם המשך ישיר לסגנון שהוצג בתערוכה הקודמת.

חשוב ביותר להזכיר ולהדגיש במקום זה את ההבדל המהותי בין גישה ספרותית לציור ובין גישה ציורית "טהורה". הזיהוי האוטומטי בין ציור פיגורטיבי ובין גישה ספרותית הוא מוטעה מעיקרו. אמנם בכל ציור פיגורטיבי יופיע תמיד גם אספקט ספרותי אך ההבדל העיקרי נעוץ במקום אחר לגמרי. בציור שנתפס בגישה ספרותית, נבדקת כל התבנית הציורית כמתייחסת ומייצגת תוכן שהוא מעבר לציור עצמו. ואילו בגישה ציורית "טהורה", מתפתחות היחידות הציוריות כנובעות אוטונומית זו מזו ומהוות תוכן עצמאי, שאינו קשור בשום תכתיב-תוכן חיצוני, אלא אך בחוויה עצמה. בגישה הספרותית יכול, איפוא, הקשר בין יחידות המבנה להיות רופף, כשהמכנה המשותף המקשר את חלקי התמונה השונים, הוא התוכן הספרותי. הנטייה במקרה כזה היא לצרף "צורות סמליות", דמויות ועצמים מסוגננים למערכת אסתטית. ואילו בגישה ציורית "טהורה", חייב היוצר לפתח רגישות ראשונה במעלה ליחידות הציוריות, מאחר שאין לו כל מדיום אחר מלבדן להעברת חוויותיו. העיצוב עצמו מהווה בדרך זו את תוכן הציור.

גישתו של דן הופנר - והדבר אופייני לחלק ניכר מהסוריאליסטים בכלל - היא גישה ספרותית מובהקת. ויש לזכור שדן הופנר - שלא כמו הרבה סוריאליסטים אחרים - אינו עוסק בהעלאת רבדי תת-הכרה אלא בנושא שאפשר לקרוא לו "מפגש עם המטאפיזי". אם נאמר שגישתו של דן הופנר היא ספרותית, אין פירושו של דבר, שהצורות זרוקות באופן מקרי על הבר וחשוב רק ערכן הייצוגי והסמלי ללא התחשבות בקשר הצורני ביניהן. בציורו של דן הופנר מאורגנות הצורות היטב, אך הקשר ביניהן יוצר משמעות שונה, אם ייבדק בדיקה ציורית מהמשמעות המוצהרת שאליה מנסה הצייר להגיע בציור. דוגמא מאחד הציורים המצויים בתערוכה, תבהיר הבדל זה היטב: בציור "אותות ומופתים" מופיעות בשליש התחתון של התמונה דמויות מסוגננות מאוד של אנשים - ספק גרוטסקיים ספק

עוטי שריון - המסודרים בצורה המרמזת על הקטנה כלפי פנים התמונה. נוצרת אפוא פרספקטיבה פנימה, לתוך חלל הציור. בחלק העליון של הציור, מופיעות צורות מסוגננות, מורכבות ממערכת עיגולים מעוטרים, מוטות ועמודים, מעין שלד ציורי בו מופיעות זעיר שם וזעיר שם נקודות בוחק. הרקע לכל הציור עשוי מערכת אמורפות צבעונית, המהווה חלל כללי בו קורים האירועים המתוארים. הנושא הספרותי ברור לחלוטין: אנשים בעלי ראשים מסוגננים, לעיתים כראשי עופות טרף (או חובשי קסדות שריון). חוים באירוע בעל משמעות מטאפיזית. הפתרון הציורי בו נקט דן הופנר הוא גראפי לחלוטין. אין שום אמביוולנטיות בתצוגת הרעיון. הדמויות, המסוגננות מאוד, הן ברורות, חד-משמעיות, תיאטרליות ודו-מימדיות. כל צורה, כל קו, ברורים וחסרים היסוסים. הכול מוגדר בהגדרה גראפית טהורה. הדמויות אינן נובעות מהחלל הציורי ולאמיתו של דבר, הן מסודרות על פני השטח בלבד. לא תמצא התרגשות בדמויות עצמן נוכח ההתגלות המופלאה. אין היסוס או התרגשות ביד הצייר המעצבת את הדמויות ואת האותות עצמם. אם הצייר עצמו חסר כל התפעמות נוכח האירוע (יש לזכור היטב: התרגשות והתפעמות אלו יכולות להופיע אך בעצם השימוש בקו, היחס לצורה וכו'), אין כל יסוד לקוות שתתעורר התרגשות או גירוי לחוויה אצל הצופה.

פה מופיע בברור ההבדל בין הגישה הספרותית לציורית. גישתו של דן הופנר מופנית ל"הבנת התוכן" וחסר בה הסממן העיקרי של אמנות הציור: השפעה סוגסטיבית ישירה. זוהי הסברת תוכן ספרותי במקום הצבעה, הדגמה ישירה, סוגסטיה באמצעים ציוריים. אם ידו של הצייר אינה רועדת - לא יעזרו כל התכנים הספרותיים שבעולם. דן הופנר עוסק בנושא מפעים באמת: המפגש, שאולי הוא המפגש החשוב ביותר שיכול להיות לאדם עם המטאפיזי, עם הקוסמי. אך התוכן מועבר בעזרת סמלים ספרותיים, גם אם הצייר משתמש במכחול ובצבע במקום במילים ממש. אפילו בציור המשכנע ביותר בתערוכה, "איקרוס", בו נשמר לפחות מקצת מרתת הקו, עיקר הקשר בין האלמנטים השונים (ובעיקר בינם לבין הרקע) הוא ספרותי. ניתוח צורני יבשיל תוצאות שונות לגמרי מן הספרותיות.

אין רגישות לקו, אין פיתוח כתב יד של מכחול, אין עקביות בעיצוב החלל - יש עיבוד גראפי קפדני ויבש ותכנים ספרותיים, שגם אותם יש לבדוק (בנפרד כמוכן) כדי למצוא אם הם באמת מהווים הד למציאות רוחנית, על כל פנים בתצוגתם זו. דווקא ד"ר פאול לוי, שהוא פחות "מקצועי" מדן הופנר, מצליח לעורר הזדהות וחוויות באקוורלים המוצגים. ייתכן שתחושת אמת זו בולטת יותר משום אי-היומרות ואי-ההבלטה של חשיבות עצמית. באקוורלים, בהם מתואר עולם דמיוני וקסם של אגדה, קיים הומור, אירוניה ואהבת תהליך הציור עצמו, המדביקים גם את המסתכל. זהו עולם ילדות (שאינה דווקא קשורה בגיל), עולם בו הכול אפשרי, וגם המבהיל והמסתורי יש בו משהו מהחיוך וקריצת העין הטובה. אכן, ציוריו "הקלים" של פאול לוי הם ממש כמשב רוח מרענן. טבעי הדבר שיש הנאה גדולה יותר מציוריו הדמיוניים מתארים-ריאליסטיים. דווקא מימד הדמיון והאגדה הם המעוררים קסם בציורים, שבחלקם נראים כדקורציות לאגדות המכשפה הרעה, כשהצופה יודע כי העולם המוצג אינו קיים "באמת", אך הוא מוכן ומוזמן לחדור בכל לבו למשחק שיש עמו "אמת" משלו.